

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTINING O'QUV-TARBIYAVIY
JARAYONLARIDA MATEMATIK O'YINLARNING FOYDALARI**

Yuldashova Sanamjon Bobomurod qizi

Urganch davlat pedagogika instituti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi

1- kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola maktabgacha ta'lim tashkilotlarida matematik o'yinlarning bolalar rivojlanishidagi ahamiyatini o'rganadi. Tadqiqotda matematik o'yinlarning bolalarning mantiqiy fikrlash, hisoblash, geometrik tushunchalarni shakllantirish, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish va motivatsiyani oshirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada o'yinlar orqali bolalarda kreativlik, ijodiy yondashuv va kognitiv rivojlanishning ta'siri ham ko'rsatilgan. Matematik o'yinlar maktabgacha ta'lim jarayonida bolalar ta'limining samaradorligini oshirishda muhim vosita sifatida ajralib turadi.

Kalit so'zlar: matematik o'yinlar, mantiqiy fikrlash, hisoblash, geometrik tushunchalar, ijtimoiy ko'nikmalar, motivatsiya, kreativlik, ijodiy yondashuv, kognitiv rivojlanish, maktabgacha ta'lim.

Kirish

Maktabgacha ta'lim jarayoni bolalarning intellektual va shaxsiy rivojlanishi uchun muhim poydevor bo'lib, bu davrda ta'limning har bir bosqichi bolaning kelajakdagi muvaffaqiyatlariga ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion pedagogik usullarni qo'llash zarurati kundan-kunga ortib bormoqda. Mazkur davrda matematika bilimlarini o'zlashtirish nafaqat hisoblash ko'nikmalarini, balki bolaning mantiqiy fikrlash, analitik yondashuv, ijodiy va kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Matematik o'yinlar, o'z navbatida, maktabgacha ta'limda bu jarayonni samarali tashkil etishning eng ilg'or vositalaridan biri hisoblanadi.

Matematik o'yinlar bolalar uchun nafaqat matematik tushunchalarni o'zlashtirish, balki mantiqiy va analitik fikrlashni rivojlantirish, geometrik shakllar va raqamlar bilan ishlashni o'rganish, shuningdek, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. O'yinlar bolaning kognitiv rivojlanishiga, diqqatini jamlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, ular bolalarda ijodiy yondashuv va kreativ fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi, bu esa kelajakdagi bilim olish jarayonini yanada samarali qiladi.

Shu nuqtai nazardan, ushbu maqola maktabgacha ta'lim tashkilotlarida matematik o'yinlarning o'quv-tarbiyaviy jarayonlardagi o'rni va foydalari, ularning bolalar rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi haqida tahlil qilishni maqsad qilgan.

Tadqiqotda matematik o'yinlarning bolalarda mantiqiy fikrlash, hisoblash, geometrik tushunchalarni shakllantirish, ijtimoiy va kreativ ko'nikmalarni rivojlantirishdagi ahamiyati ko'rsatiladi. Maqola matematika o'yinlarining bolalar ta'limidagi samaradorligini oshirish uchun qo'llaniladigan metodik yondashuvlarni o'rganishga ham e'tibor qaratadi.

Tadqiqot natijalari

Bolalarga matematikadan ta'lim berish va maktabgacha ta'limdagi o'quv-tarbiya jarayonini takomillashtirishning maqsadlaridan biri — bu bolalarda matematik tushunchalarni rivojlantirishdir.

Bolalardagi matematik bilim hayotdan ajralmagan holda dunyoni chuqurroq, to'laroq o'rganishga imkon yaratadi. Matematik masalalarni yechish jarayoni o'zining mohiyati bo'yicha mustaqil fikrlashni talab qiladi, matonat shakllanadi, ijodiy qobiliyatlar rivojlanadi. Matematik tushunchalarni rivojlantirish darajasi turli insonlarda turlicha bo'ladi. Uning shakllanishi doimiy mashq qilishni talab qiladi. Bu mashqlar oila va maktabgacha ta'limdan boshlanadi. Oilada ota-ona bo'lsa, maktabgacha ta'limda albatta tarbiyachi-pedagog bo'ladi.

Shuning uchun har bir pedagog bolaga matematik tasavvurlarni shakllantirar ekan, pedagogikaning nazariyasi va o'qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari (interfaol metodlar, individual yondashish, mustaqil shig'ullanishga o'rgatis va hk) hamda milliy istiqloq g'oyalari bilan qurollangan bo'lishlari kerak. Nazariy jihatdan to'la asoslangan zamonaviy pedagogik texnologiyalarni va zamonaviy axborot texnologiyalarni bugungi kunda ta'lim jarayoniga qo'llash eng dolzarb masalaga aylangan.

Maktabgacha ta'lim jarayonida matematik o'yinlar bolalar uchun o'zlarini ifoda etish, fikrlash va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishning samarali vositasiga aylanishi mumkin. Ushbu o'yinlar orqali bolalar nafaqat matematik bilimlarni egallash, balki mantiqiy fikrlash, muammolarni hal qilish, hisoblash va geometrik tushunchalarni tushunish ko'nikmalarini ham rivojlantiradilar. Matematik o'yinlarning ta'lim jarayonida qo'llanishi bolalarning qiziqish va motivatsiyasini oshiradi, ular uchun ta'limni qiziqarli va samarali qilish imkoniyatini yaratadi.

Matematik o'yinlarning maktabgacha ta'limda foydalari quyidagi asosiy jihatlardan iborat:

I. Mantiqiy fikrlash va muammolarni hal qilishni rivojlantirish

Matematik o'yinlar bolalarga mantiqiy fikrlashni, masalalarni tahlil qilishni, zarur qarorlarni qabul qilishni o'rgatadi. O'yinlar bolaga turli xil vaziyatlarda qanday harakat qilishni, har bir holatni qanday tahlil qilishni o'rgatadi, shuningdek, xatolarni tuzatishni va kelajakda yanada samarali yechimlarni izlashni ta'minlaydi. Bularning barchasi bolaning muammolarni mustaqil hal qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

II. Geometrik tushunchalarni shakllantirish

Matematik o'yinlar orqali bolalar geometrik shakllar, simmetriya, o'lchamlar, va fazoviy tushunchalarni o'rganadilar. Bu ko'nikmalar nafaqat matematikada, balki kunlik hayotda ham muhimdir. Bolalar geometrik shakllarni ajratib, ular bilan ishlash orqali makon tushunchasini rivojlantiradilar va rasm, tasvir, modellar yaratish orqali kreativ fikrlashlarini oshiradilar.

III. Hisoblash va raqamlar bilan ishlashni o'rganish

Matematik o'yinlar bolalar uchun raqamlar bilan ishlashni o'rgatishda samarali vosita bo'ladi. O'yinlar orqali bolalar sanash, qo'shish, ayirish kabi oddiy matematik amallarni o'rganadilar. Bu jarayon bolalarning matematik ko'nikmalarini mustahkamlash va raqamlar bilan ishlashda mustahkam asos yaratadi. Shuningdek, o'yinlar bolalarga raqamlar va matematik belgilarni tushunishda yordam beradi, bu esa ularning umumiy matematik savodxonligini oshiradi.

IV. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish

Matematik o'yinlar ko'pincha guruhda o'ynaladi, bu esa bolalarga jamoaviy ishlash, birgalikda qaror qabul qilish, bir-birini tinglash va hamkorlik qilish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatadi. Bolalar o'yinlar orqali o'zaro muloqotda bo'lish, o'z fikrini ifoda etish, hamda boshqa bolalar bilan birgalikda ishlashni o'rganadilar. Bu esa ularning ijtimoiy mas'uliyatini va empatiya qobiliyatini rivojlantiradi.

V. Kreativlik va ijodiy yondashuvni rivojlantirish

Matematik o'yinlar bolalarga muammolarni turli xil yondashuvlar bilan hal qilishni o'rgatadi. Shu orqali bolalar kreativ fikrlashni va innovatsion yechimlar ishlab chiqishni o'rganadilar. O'yinlarda bola bir nechta alternativ yechimlar izlashga harakat qiladi, bu esa uning ijodiy yondashuvini rivojlantiradi.

VI. Kognitiv rivojlanish

Matematik o'yinlar bolalarning kognitiv rivojlanishiga, ya'ni fikrlash, diqqat, xotira va tasavvur qobiliyatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'yinlar bolalarga yangi bilimlarni tezda o'zlashtirishga yordam beradi va ilgari o'rganilgan bilimlarni amalda qo'llashni o'rgatadi.

VII. Motivatsiya va qiziqishning oshishi

Matematik o'yinlar bolalar uchun o'qish va o'rganish jarayonini qiziqarli va rag'batlantiruvchi qiladi. Bu o'yinlar bolalarni o'qishga va yangi bilimlarni o'rganishga qiziqtiradi, ular o'zlarini muvaffaqiyatli va qobiliyatli his qilishadi. O'yinlarning raqobatbardosh va sovrinli xususiyati bolalarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda qoidalar asosida ishlash qobiliyatini, ya'ni ularda algoritmik ko'nikmalarni shakllantirish imkoniyatini aniqlash uchun biz quyidagi tushunchalarni tavsiflaymiz: "algoritmik ko'nikmalar", "algoritmik

qobiliyatlar", "algoritmik madaniyat", "algoritmik fikrlash". Ushbu atamalarning barchasi bir-biri bilan bog'liq bo'lib, ular "algoritm" tushunchasiga asoslangan.

Algoritmning turli xil ta'riflarini tahlil qilish ushbu kontseptsiyaning tarkibiy qismlarini aniqlashga imkon berdi:

- muammoni belgilash, muammoni ta'kidlash;
- dastlabki vaziyatni, dastlabki ma'lumotlarni aniqlash;
- harakatlar ketma-ketligini, uni amalga oshirish bosqichlarini belgilash;
- belgilangan harakatlar ketma-ketligini bajarish orqali kerakli natijaga erishish.

Bugungi kunda insonning kundalik hayotida yuqori texnologiyalar, axborot jarayonlari joriy etilishi tufayli ijro etish, algoritmlarni tuzish qobiliyati zamonaviy inson faoliyatining ajralmas qismiga aylanmoqda. Bolalar allaqachon algoritmlar (qoidalar) bilan shug'ullanishlari kerak: yo'l harakati qoidalari, stolda o'zini tutish qoidalari, qo'l yuvish, televizorni va boshqa moslamalarni yoqish algoritmi, hisoblash qoidalari, miqdorlarni o'lchash algoritmi va boshqalar. Shuning uchun allaqachon maktabgacha yoshda algoritmlarni tushunish, bajarish va tuzish ko'nikmalarini shakllantirish zarur bo'lib qoladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning algoritmik qobiliyatlari - bu uni amalga oshirish jarayonida ideal rejaga rioya qilish, nutqlarida algoritmik harakatlar natijalarini batafsil belgilash, algoritumni taqdim etish, algoritmik harakatlarni o'zgartirish va tuzatish qobiliyatidir.

Maktabgacha yoshdagi bolada, uning fikriga ko'ra, turli xil algoritmlarni bolalar o'yinlari shaklida modellashtirish jarayonida algoritmik fikrlashning rivojlantirishni shakllantirish mumkin.

Maktabgacha yoshdagi bolada algoritmik fikrlashni shakllantirish allaqachon zarur, chunki buning uchun unga muammoning mazmunini, uni yechish algoritmini tuzishni qanday ajratib olishni o'rgatish kerak.

Algoritmik fikrlash uslubini, algoritmik qobiliyatlarni rivojlantirish inson faoliyatining barcha sohalarini axborotlashtirish hisobiga zamonaviy insonlar umumiy madaniyatining ajralmas qismiga aylangan algoritmik madaniyatni shakllantirishning zaruriy shartidir.

Maktabgacha yoshda, nafaqat algoritmik ko'nikmalarni shakllantirish, balki ularni maktabgacha ta'lim tashkilotida shakllantirishni boshlash kerak.

Algoritmik ko'nikmalar nafaqat inson hayotida muhim ahamiyatga ega, ular bolaga quyidagi qobiliyatlarni beradi:

- maqsadni belgilash;
- zarur vositalar va unga erishish yo'llarini izlash va ulardan foydalanish;
- o'z faoliyatini, shu jumladan ta'lim sohasidagi faoliyatni maqsadga erishishda alohida bosqichlarga ajratish;
- jarayon va ularning faoliyati natijalarini nazorat qilish va baholash.

Algoritmik ko'nikmalar, shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolada ta'lim faoliyati uchun zarur shart-sharoitlarni shakllantirishga imkon beradi.

Bolada algoritmik madaniyatni rivojlantirish uchun nafaqat texnologik, kognitiv komponentni, algoritmik ko'nikmalarni shakllantirish kerak, balki u algoritmik faoliyat sohasida kognitiv motivatsiyaga ega bo'lishi va bu kabi shaxsiyat fazilatlarini tashabbuskorlik, qat'iyatlilik va mustaqillik, bilimlarni aks ettirish va yangi vaziyatlarga o'tkazish qobiliyatini o'zida mukammallashtirib borishi mumkin.

Xulosa

Matematik o'yinlar maktabgacha ta'lim jarayonida bolalarning matematik ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular bolalar uchun bilimlarni o'zlashtirishni yanada samarali va qiziqarli qiladi, mantiqiy fikrlash, hisoblash va geometrik tushunchalarni tushunishda yordam beradi. Shu bilan birga, matematik o'yinlar ijtimoiy va kreativ ko'nikmalarni rivojlantirishga ham katta hissa qo'shadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ushbu o'yinlarni qo'llash, bolalar ta'limining sifatini oshirish va ularda mustahkam bilim asoslarini yaratish uchun samarali vosita hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.Aliqulov. Elementar matematika tasavvurlarini shakllantirish metodikasi
2. Bikbaeva N.U Alieva U.S Matematika. «Maktabgacha tayyorlov guruxi uchun tarbiyachilari uchun metodik qo'llanma» T., «o'qituvchi» 1999y.
3. Шайхисламов, Н. (2021). ДУНЁ ТИЛЛАРИНИНГ МОРФОЛОГИК (ТИПОЛОГИК) ТАСНИФИ. Scientific progress, 2(4), 961-965.
4. N.U.Bekboeva, U.S.Aliyeva Elementar matematik tushunchalarni rivojlantirish bo'yicha ta'lim mazmuni. "Maktabgacha ta'lim " jurnali №12, Toshkent 2000 y.
5. Saidova, N. (2022). Бошланғич синф ўқитувчисининг ахборот– коммуникатив компетентлигини ривожланиш компонентлар. Science and innovation, 1(В6), 865-868.